

Katsastuslain uudistuksen vaikutusten seuranta

Ensimmäinen seurantaraportti

**Riikka Rajamäki, Vesa Lampinen, Markku Kärkkäinen,
Kimmo Karjalainen**

ESIPUHE

Uusi ajoneuvojen katsastustoiminnasta annettu laki tuli voimaan 1.7.2014. Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi seuraa lakiuudistuksen vaikutusta puolivuositain Liikenne- ja viestintäministeriön toimeksiannosta. Tämä julkaisu on ensimmäinen seurantaraportti. Loppuraportti muutoksen vaikutuksesta julkaistaan loppuvuonna 2016.

Muistion kirjoittamiseen ovat Trafissa osallistuneet seuraavat henkilöt:

- Luvut 1, 2, 3 ja 7 Riikka Rajamäki
- Luku 4 Vesa Lampinen
- Luku 5 Markku Kärkkäinen
- Luku 6 Kimmo Karjalainen

Sisällysluettelo

1	Tausta ja tavoite	1
2	Henkilö- ja pakettiautojen katsastuspalveluiden saatavuus ja hinta	3
2.1	Aineisto	3
2.2	Katsastusasemien määrä ja sijainti	3
2.3	Katsastusasemien aukioloajat.....	6
2.4	Määräaikaiskatsastuksen hinta	7
3	Raskaiden ajoneuvojen katsastuspalvelujen saatavuus ja hinta...	13
3.1	Aineisto	13
3.2	Katsastusasemien määrä ja sijainti	13
3.3	Määräaikaiskatsastuksen hinta	15
4	Katsastuksen laatu	16
4.1	Laadunhallintajärjestelmä	16
4.2	Katsastusluvan haltijan oma laadunvalvonta	16
4.3	Tilastollinen laadunvalvonta ja suorituskymmittari	16
4.4	Testiautomittaus.....	19
4.5	Valvontatarkastukset.....	19
4.6	Palaute katsastustoiminnasta	20
5	Katsastuksen puolueettomuus ja riippumattomuus	21
5.1	Määräaikaiskatsastusten puolueettomuuden varmistaminen	21
5.2	Erikoiskatsastusten riippumattomuuden varmistaminen	22
6	Työvoiman saatavuus ja katsastajakoulutuksen tilanne	23
6.1	Työvoiman saatavuus.....	23
6.2	Katsastajakoulutus.....	23
7	Yhteenveto	25

1 Tausta ja tavoite

Uusi ajoneuvojen katsastustoiminnasta annettu laki tuli voimaan 1.7.2014. Katsastuslain uudistus mahdollistaa auton huoltamisen, korjaamisen ja katsastamisen samalla kertaa samassa paikassa. Uudistuksen myötä on myös mahdollista viedä määräaikaikatsastuksessa hylätty auto jälkitarkastukseen mille tahansa katsastustoimipaikalle. Kaikkien katsastustoimipaikkojen ei tarvitse enää hoitaa sekä kevyiden että raskaiden ajoneuvojen katsastuksia. Koulutusvaatimuksia lievennettiin siten, että katsastustehtäviin voi hakeutua myös ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kautta, kun aiemmin vaadittiin teknikon tai insinöörin tutkinto.

Lakimuutoksen tavoitteena¹ oli hillitä katsastushintojen nousua ja lisätä katsastuspalvelujen tarjontaa. Lailla pyrittiin myös helpottamaan katsastustoimipaikkojen sijoittumista alueellisen kysynnän mukaan sekä lisäämään katsastusalan kilpailua. Hallituksen esityksessä¹ mainittiin kaikkiaan yhdeksän tavoitetta:

1. Hillitä katsastushintojen nousua heikentämättä katsastuksen laatua
2. Lisätä katsastuspalvelujen tarjontaa
3. Helpottaa katsastustoimipaikkojen sijoittumista todellisen kysynnän mukaan
4. Lisätä katsastusalan kilpailua
5. Lisätä katsastusalan kustannustehokkuutta (käyttöaste)
6. Katsastustoiminnan kustannusten vähentäminen
7. Katsastuspalvelujen saatavuuden varmistaminen
8. Mahdollistaa yhden luukun periaate ja vähentää autoilijoiden asiointiaikaa ja -matkaa
9. Mahdollistaa pääsy katsastusosalle myös ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kautta.

Lakiehdotuksen hyväksymisen yhteydessä eduskunta hyväksyi myös kolme sitä koskevaa lausumaa², joista kaksi koski lain vaikutusten seurantaan ja raportointia:

Lausuma 2: Eduskunta edellyttää, että lain vaikutuksia seurataan ja arvioidaan erittäin tiiviisti. Erityisen tärkeää on seurata ja arvioida katsastustoiminnan puolueettomuuden, riippumattomuuden ja muun asianmukaisuuden turvaamiseen liittyvien säännösten noudattamista ja vaikutuksia, markkinoiden sekä alueellisen palvelutarjonnan ja hintojen kehittymistä sekä raskaan liikenteen katsastusverkoston riittävyttä. Tarvittaessa tulee ryhtyä toimenpiteisiin sääntelyn tarkistamiseksi.

Lausuma 3: Eduskunta edellyttää, että lain tavoitteiden toteutumisesta, lain vaikutuksista sekä mahdollisista lain muutostarpeista tulee toimittaa kattava selvitys liikenne- ja viestintävaliokunnalle viimeistään vuoden 2016 loppuun mennessä.

¹ Hallituksen esitys eduskunnalle ajoneuvojen katsastus- ja yksittäishyväksyntätehtävien järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi, HE 17/2013. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130017>

² HE 17/2013 – Lausumat 1–3, hyväksytty täysistunnossa 12.11.2013. <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/lax3000.sh?TUNNISTE=HE+17/2013>

Tämän muistion tavoitteena on, eduskunnan lausuman mukaisesti, seurata ja arvioida lain vaikutuksia ja tavoitteiden toteutumista. Luvuissa 2 ja 3 tarkastellaan katsastuspalvelujen hintojen, tarjonnan ja sijoittumisen kehitystä (tavoitteet 1–4 ja 7) ensimmäisenä puolena vuotena lain voimaantulon jälkeen. Katsastuksen laatua ja puolueettomuutta (tavoite 1 katsastuksen laadun osalta) kuvataan luvuissa 4 ja 5. Luvussa 6 kuvataan katsastuskoulutuksen tilannetta ja työvoiman saatavuutta (tavoitteet 7 ja 9).

Vuonna 2013 ajoneuvon tekninen vika (muu kuin rengasvika) vaikutti neljäntoista kuolemaan johtaneen tieliikenneonnettomuuden syntyyn³. Vuoden 2014 tiedot saataneen vuoden 2015 marraskuussa.

Valmistumassa olevan tutkimuksen⁴ perusteella noin 1 % liikenteessä olevista autoista on määräaikaikatsastamattomia. Poliisin tavoittamat katsastamattomat autot olivat huonokuntoisempia kuin saman ikäiset autot keskimäärin.

³ Liikennevakuutuskeskus. VALT-vuosiraportti 2013. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat kuolemaan johtaneet. tieliikenneonnettomuudet.

⁴ Peltola ym. 2015. Rekisteritunnusten lukulaitteet. Liikenneturvallisuusvaikutusten arviointi. Tutkimus julkaistaan kevään 2015 aikana.

2 Henkilö- ja pakettiautojen katsastuspalveluiden saatavuus ja hinta

2.1 Aineisto

Tiedot katsastusasemien toimiluvista saatiin Trafin SOKU-tietojärjestelmästä ja tieto asemakohtaisista katsastusmääristä Trafin atj-järjestelmästä.

Katsastushinnat.fi on kaupallinen palvelu, jossa esitetään katsastusasemien listahinnat kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastukselle ja siihen liittyville päästömittaukselle ja OBD-tarkastukselle. Osa hintatiedoista päivittyy palveluun automaattisesti, osa katsastusasemista päivittää tiedot itse, ja jotkin asemat toimittavat tiedot palvelun ylläpitäjälle. Aiemman tutkimuksen⁵ perusteella verkkopalvelun hintatiedot olivat yhteneviä katsastusasemille tehdyn kyselyn kanssa.

Trafi osti katsastushinnat.fi -palvelulta hinta- ja aukiolotiedot henkilö- ja pakettiautojen määräaikaikatsastuksia tarjoavista katsastusasemista 1.7.2014 ja 9.1.2015 tilanteesta. Tiedot saatiin 371 ja 396 asemasta. Vuoden 2015 alun tieto ei ole vuoden ensimmäisen päivän tieto, jotta vuodenvaihteen lomat ja hintamuutokset eivät heikentäisi tietojen laatua. Luvun 2.3 aukiolotiedot ja luvun 2.4 hintatiedot ovat keskiarvoja ja jakaumia asemakohtaisista tiedoista.

2.2 Katsastusasemien määrä ja sijainti

Uuden katsastuslain mukaisia, kevyiden (enintään 3500 kg) ajoneuvojen katsastukseen oikeuttavia uusia toimilupia myönnettiin 22 kappaletta ja kolme toimilupaa peruutettiin vuonna 2014 (Taulukko 1). Yhteensä toimipaikkojen määrä kasvoi 19 paikalla. Uusista toimiluvista kuusi myönnettiin korjaamoille.

Taulukko 1. Kevyiden ajoneuvojen katsastuksen toimilupamuutokset vuonna 2014 uuden katsastuslain voimassaoloaikana.

Toimilupamuutokset 1.7 – 31.12.2014	Kpl
Korjaamolle lupa kevyiden ajoneuvojen määräaika- ja valvontakatsastuksiin	6
Pelkkää katsastustoimintaa harjoittavalle toimipaikalle lupa kevyiden ajoneuvojen määräaika- ja valvontakatsastuksiin	8
Pelkkää katsastustoimintaa harjoittavalle toimipaikalle lupa kevyiden ajoneuvojen määräaika-, valvonta- ja erikoiskatsastuksiin ⁶	8
Toimiluvan laajennus erikoiskatsastuksiin	1
Toimiluvan peruutus	3

Vuoden 2014 lopussa 108 yrityksellä ja 443 toimipaikalla oli voimassa oleva toimilupa kevyiden ajoneuvojen katsastukseen (Taulukko 2). Toimipaikoista 19 %:lla ei ole toimilupaa erikoiskatsastuksiin. Toimipaikoista 19 kpl (4 %) ei tehnyt yhtään kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastusta vuonna 2014.

⁵ Katsastustoimilupalain muutosehdotusten vaikutusarvioselvityksen päivitys. Trafin julkaisuja 3/2012

⁶ Erikoiskatsastus = rekisteröinti-, muutos-, ja kytkentäkatsastus

Taulukko 2. Katsastuksen toimilupien määrä 31.12.2014, kpl

Toimilupatyyppi	Yritysten toimiluvat	Toimipaikkojen toimiluvat
Kevyiden ajoneuvojen määräaikais- ja valvontakatsastukset	15	83
Kevyiden ajoneuvojen määräaikais-, valvonta- ja erikoiskatsastukset	91	360
Yhteensä	108	443

Maakunnittain tarkasteltuna henkilö- ja pakettiautojen määrä suhteessa toimipaikkojen toimilupien määrään oli pienin Lapissa, 2900 autoa / toimilupa, ja suurin Pohjanmaalla, 10000 autoa /toimilupa (Taulukko 3). Määräaikaiskatsastuksia toimipaikkaa kohden tehtiin vähiten Lapissa, keskimäärin 3100 kpl, ja eniten Pohjois-Karjalassa, 8100 kpl.

Taulukko 3. Kevyitä ajoneuvoja katsastavien toimipaikkojen määrä maakunnittain.

Maakunta	Katsastustoimi- paikkojen toimilupien määrä 31.12.2014	Liikennekäytössä olevat autot haltijan asuinpaikan mukaan, 31.12.2014			Liikennekäytössä olevia henkilö- ja pakettiautoja / toimipaikka	Määräaikaiskatsas- tuksia / toimipaikka, keskiarvo 2014 ⁷
		Henkilö- autot	Paketti- autot	Osuus autoista, %		
Etelä-Karjala	13	70192	6652	3 %	5900	5300
Etelä-Pohjanmaa	20	107933	16950	4 %	6200	7100
Etelä-Savo	17	77988	9978	3 %	5200	5000
Kainuu	9	40143	5627	2 %	5100	5200
Kanta-Häme	18	91056	10582	4 %	5600	5800
Keski-Pohjanmaa	8	35314	4811	1 %	5000	6300
Keski-Suomi	21	132246	15522	5 %	7000	6400
Kymenlaakso	17	95507	9285	4 %	6200	6000
Lappi	36	90134	14572	4 %	2900	3100
Pirkanmaa	33	237329	25678	9 %	8000	7100
Pohjanmaa	11	97911	12558	4 %	10000	7600
Pohjois-Karjala	12	83731	10274	3 %	7800	8100
Pohjois-Pohjanmaa	43	185569	22933	7 %	4800	4900
Pohjois-Savo	20	120093	14589	5 %	6700	7300
Päijät-Häme	15	96760	10682	4 %	7200	6900
Satakunta	22	120660	16391	5 %	6200	5900
Uusimaa	90	671124	69314	26 %	8200	6400
Varsinais-Suomi	38	233722	27296	9 %	6900	6400
Yhteensä ⁸	443	2587412	303694	100 %	6500	6000

Manner-Suomen väestöstä 93 % asuu enintään 20 km säteellä lähimmästä katsastusasemasta (Taulukko 4 ja Kuva 1). Yli sadan kilometrin matka lähimmälle

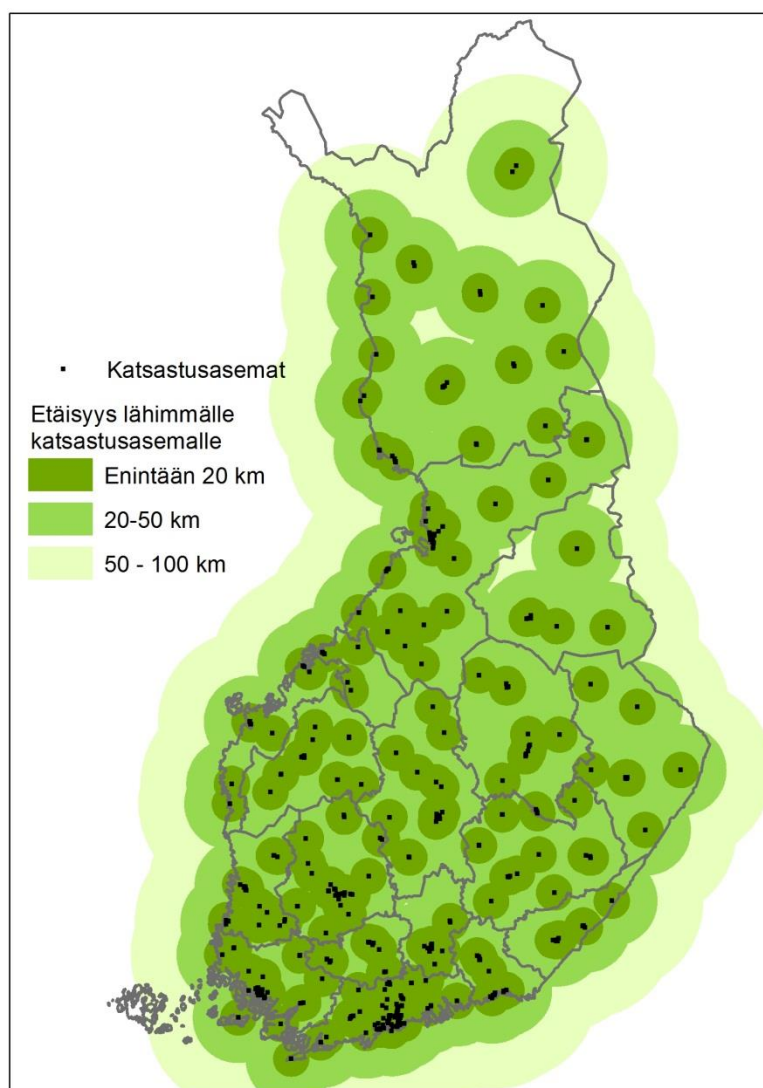
⁷ Mukana vain ne toimipaikat, joissa määräaikaiskatsastuksia on todella tehty

⁸ Ajoneuvojen määrän osalta mukana ovat vain ne ajoneuvot, joiden haltijan kotimaakunta on tiedossa.

katsastusasemalle on noin 1500 suomalaisella, jotka asuvat Enontekiöllä, Inarissa ja Utsjoella.

Taulukko 4. Manner-Suomen väestön jakautuminen asuinpaikan ja lähimmän katsastusaseman välisen etäisyyden mukaan. Väestötietojen lähde Tilastokeskuksen 1 km² väestöruutuaineisto, katsastusasemien sijaintitietojen lähde Trafi ja katsastushinnat.fi.

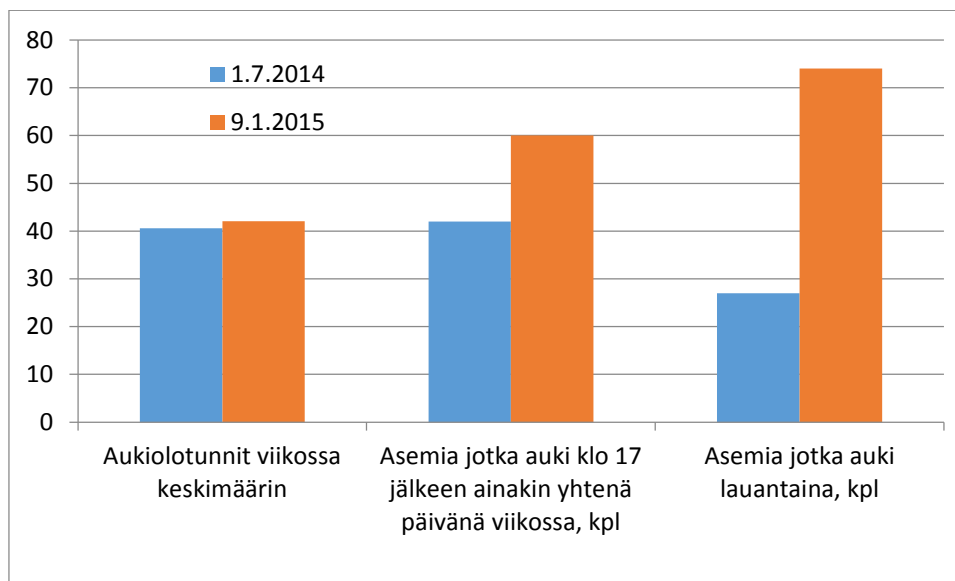
Etäisyys lähimmälle katsastusasemalle	Väestö	
	Kpl	Osuus
Enintään 20 km	4984600	93,0 %
20 - 50 km	368100	6,9 %
50 - 100 km	5400	0,1 %
Yli 100 km	1500	0,0 %
Yhteensä	5359600	100,0 %

Kuva 1. Katsastusasemien sijainti vuonna 2014. Katsastusasemien sijaintitietojen lähde Trafi ja katsastushinnat.fi.

2.3 Katsastusasemien aukioloajat

Katsastusasemat olivat tammikuussa 2015 keskimäärin 1,4 tuntia viikossa pidempään auki kuin heinäkuussa 2014 (Kuva 2). Ei ole tiedossa, missä määrin kyse on normaalista vuodenaikavaihtelusta, esimerkiksi kesäksi lyhennetyistä aukioloajoista. Niiden asemien lukumäärä, jotka ovat vähintään yhtenä viikonpäivänä auki klo 17 jälkeen, kasvoi 42 asemasta 60 asemaan. Lauantaina auki olevien asemien määrä kasvoi 27 asemasta 74 asemaan.

Kuva 2. Katsastusasemien aukioloaikojen kehitys. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

Maakunnittain tarkasteltuna keskimääräinen viikoittainen aukioloaika lyheni vain Lapissa ja Keski-Suomessa (Taulukko 5). Uudellamaalla keskimääräinen viikoittainen aukioloaika piteni eniten, 2,9 tuntia. Niiden asemien lukumäärä, jotka ovat vähintään yhtenä viikonpäivänä auki klo 17 jälkeen, pieneni vain Keski-Suomessa. Lauantaisin auki olevien asemien määrä kasvoi kaikkialla paitsi Kainuussa ja Keski-Pohjanmaalla; näissä maakunnissa ei ole yhtään lauantaina auki olevaa katsastusasemaa.

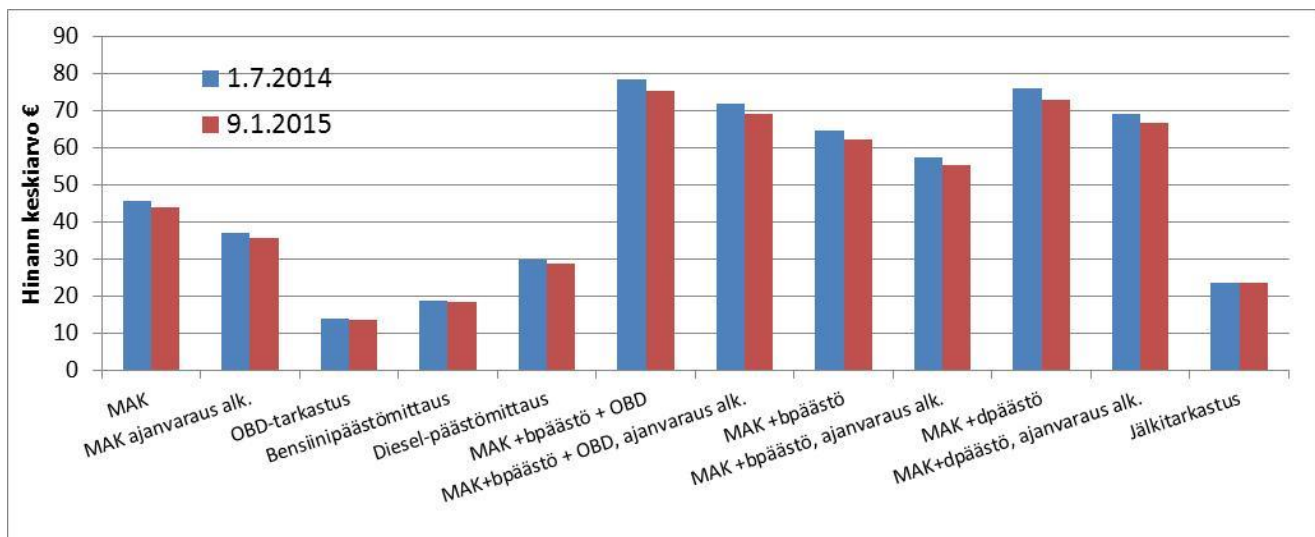
Taulukko 5. Asemien aukiolo maakunnittain. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

Maakunta	Aukiolotunnit viikossa keskimäärin			Asemia jotka auki klo 17 jälkeen ainakin yhtenä päivänä viikossa			Asemia jotka auki lauantaina		
	1.7.2014	9.1.2015	muutos	1.7.2014	9.1.2015	muutos	1.7.2014	9.1.2015	muutos
Etelä-Karjala	40,8	41,9	1,1	1	1	0	0	1	1
Etelä-Pohjanmaa	39,3	40,7	1,4	0	0	0	0	2	2
Etelä-Savo	32,0	32,3	0,3	0	0	0	0	1	1
Kainuu	40,1	41,0	0,8	1	1	0	0	0	0
Kanta-Häme	42,0	43,5	1,6	0	2	2	1	5	4
Keski-Pohjanmaa	39,9	39,9	0,0	3	3	0	0	0	0

Keski-Suomi	41,4	41,3	-0,1	4	2	-2	3	4	1
Kymenlaakso	39,0	43,1	4,0	0	0	0	0	3	3
Lappi	36,8	35,9	-1,0	0	0	0	2	3	1
Pirkanmaa	41,9	43,6	1,7	4	5	1	3	7	4
Pohjanmaa	40,2	40,6	0,4	0	0	0	0	1	1
Pohjois-Karjala	40,0	41,6	1,6	1	1	0	1	4	3
Pohjois-Pohjanmaa	38,3	39,5	1,1	3	4	1	1	3	2
Pohjois-Savo	42,6	43,5	0,8	1	1	0	0	3	3
Päijät-Häme	41,6	42,6	1,0	1	2	1	0	2	2
Satakunta	41,1	41,5	0,4	1	1	0	1	2	1
Uusimaa	43,5	46,4	2,9	15	28	13	11	24	13
Varsinais-Suomi	40,5	42,0	1,5	7	9	2	4	9	5
Yhteensä	40,6	42,0	1,4	42	60	18	27	74	47

2.4 Määräaikaiskatsastuksen hinta

Määräaikaiskatsastuksen ja sen yhteydessä tehtävän päästömittauksen ja auton sisäisen valvontajärjestelmän tarkastuksen (On-board diagnostics =OBD) keskihinta oli halvempi tammikuussa 2015 kuin heinäkuussa 2014 (Kuva 3 ja Taulukko 6). Määräaikaiskatsastuksen keskihinta halpeni 1,9 €, ja pakettina myydyin määräaikaiskatsastuksen, päästömittauksen ja OBD-tarkastuksen hinta 3 €. Hintojen lasku oli samansuuntaista kaikissa katsastushinnat.fi seuraamissa palveluissa. Ainoastaan jälkitarkastuksen keskihinta kasvoi hieman, 0,2 €.

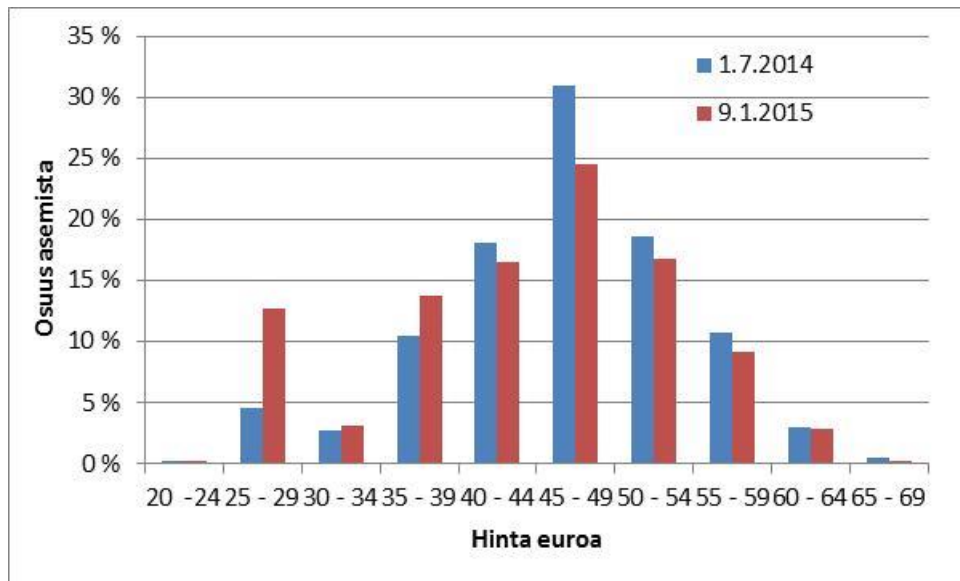
Kuva 3. Määräaikaiskatsastuksen, päästömittauksen ja OBD-tarkastuksen keskimääräinen hinta. MAK=määräaikaiskatsastus, bpäästö=bensiinikäyttöisen auton päästömittaus, dpäästö=dieselikäyttöisen auton päästömittaus. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

Taulukko 6. Määräaikaiskatsastuksen, päästömittauksen ja OBD-tarkastuksen hinta. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

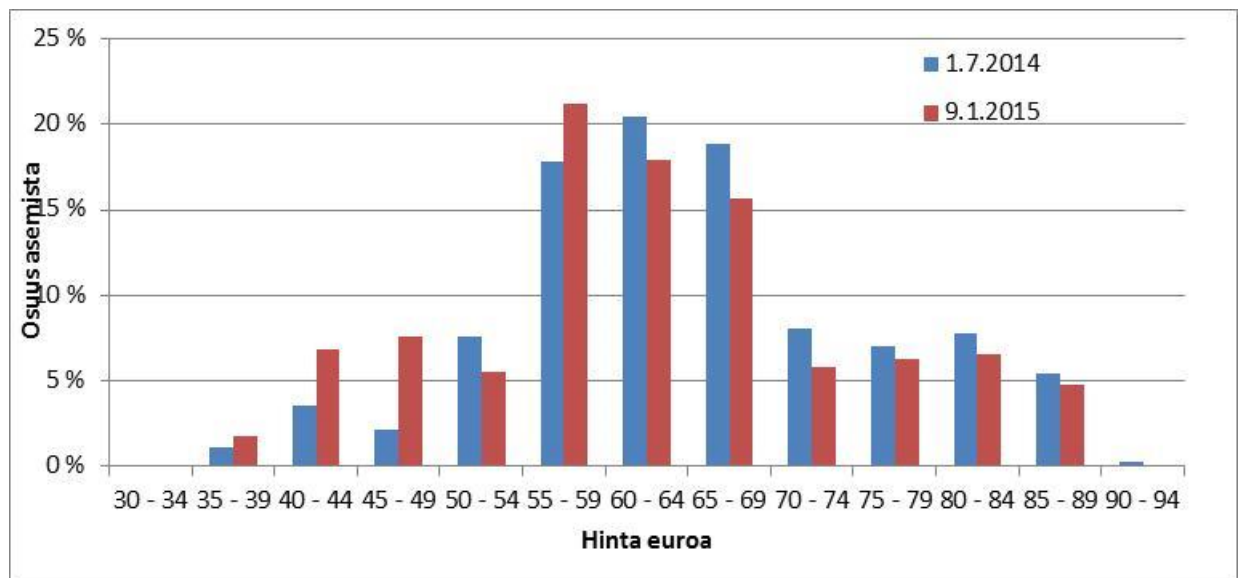
Hinnan keskiarvo, €	Pienin hinta,€	Suurin hinta, €	Asemia joista hintatieto käytössä
---------------------	----------------	-----------------	-----------------------------------

	Heinä -14	Tammi -15	Muutos	Heinä -14	Tammi -15	Muutos	Heinä -14	Tammi -15	Muutos	Heinä -14	Tammi -15
Määräaikauskatsastus	45,9	44,0	-1,9	20	20	0	66	65	-1	371	392
Määräaikauskatsastus ajanvarauksella alkaen	37,2	35,7	-1,5	19	19	0	65	65	0	272	292
OBD-tarkastus	14,1	13,8	-0,3	4	4	0	24	24	0	354	373
Bensiinipäästömittaus	18,9	18,4	-0,5	8	0 ¹	-8	28	28	0	371	394
Diesel-päästömittaus	30	29,0	-1,0	8	0 ¹	-8	40	40	0	371	393
Määräaikauskatsastus +bensiinipäästömittaus +OBD- tarkastus	78,3	75,3	-3,0	39	39	0	116	112	-4	371	396
Määräaikauskatsastus +bensiinipäästömittaus +OBD- tarkastus, ajanvarauksella alkaen	71,9	69,3	-2,6	39	40	1	112	112	0	273	292
Määräaikauskatsastus +bensiinipäästömittaus	64,8	62,3	-2,5	35	35	0	93	89	-4	371	396
Määräaikauskatsastus +bensiinipäästömittaus, ajanvarauksella alkaen	57,6	55,3	-2,3	32	30	-2	89	89	0	273	292
Määräaikauskatsastus +dieselpäästömittaus	75,9	73,0	-2,9	39	39	0	105	101	-4	371	396
Määräaikauskatsastus +dieselpäästömittaus, ajanvarauksella alkaen	69,2	66,8	-2,4	39	40	1	101	101	0	273	292
Jälkitarkastus	23,6	23,8	0,2	5	5	0	33	33	0	360	385

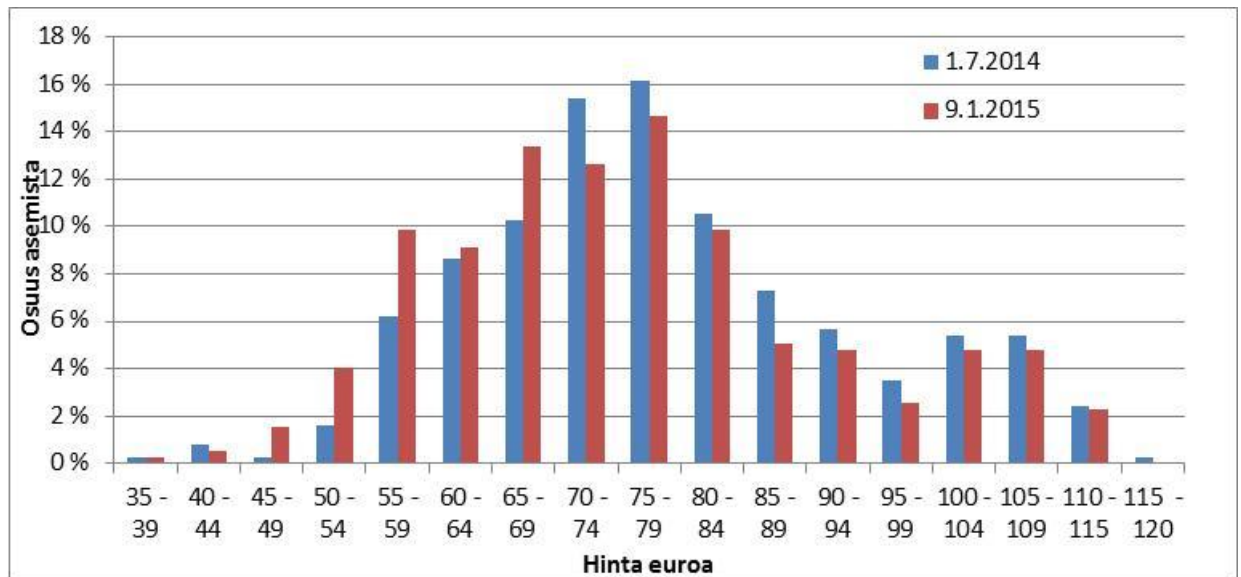
Suurimmat ja pienimmät hinnat eri palveluille pysyivät likimain ennallaan, mutta vuoden 2015 alussa aiempaa useampi katsastusasema sijoittui vaihteluvälin edullisempaan päähän (**Virhe. Viitteen lähdettä ei löytynyt., Virhe. Viitteen hdettä ei löytynyt., Kuva 6).**

Kuva 4. Määräaikaikatsastuksen hinnan jakauma. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

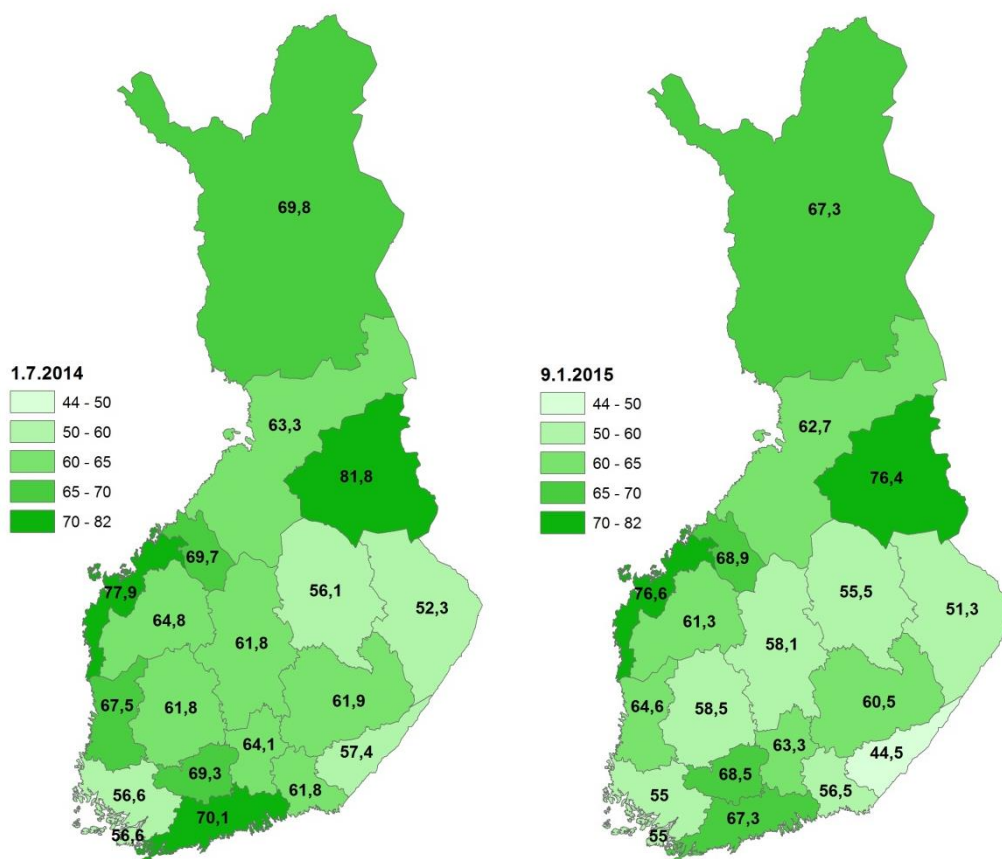

Kuva 5. Pakettina myydyin määräaikaikatsastuksen ja bensiinikäyttöisen auton päästömittauksen hinnan jakauma. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

Kuva 6. Pakettina myydyin määräaikaikatsastuksen, OBD-tarkastuksen ja bensiinikäyttöisen auton päästömittauksen hinnan jakauma. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

Maakunnittain tarkasteltuna hinnat laskivat eniten Etelä-Karjalassa (Kuva 7 ja Taulukko 7). Hinnat eivät kasvaneet yhdessäkään maakunnassa.

Kuva 7. Pakettina myydyn määräaikaikatsastuksen ja bensiinikäyttöisen auton päästömittauksen keskihinta maakunnittain. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

Taulukko 7. Määräaikaikatsastuksen keskihinta maakunnittain. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto.

Maakunta	Määräaikaikatsastus			Määräaikaikatsastus +bensiinipäästömittaus			Määräaikaikatsastus +bensiinipäästömittaus +OBD- tarkastus		
	Heinä -14	Tammi -15	Muutos	Heinä -14	Tammi -15	Muutos	Heinä -14	Tammi -15	Muutos
Etelä-Karjala	41,7	30,1	-11,6	57,4	44,5	-13,0	67,1	54,2	-12,9
Etelä-Pohjanmaa	47,5	45,7	-1,8	64,8	61,3	-3,5	73,9	68,8	-5,0
Etelä-Savo	45,0	43,7	-1,3	61,9	60,5	-1,3	74,6	73,3	-1,3
Kainuu	57,0	52,6	-4,4	81,8	76,4	-5,4	102,2	95,6	-6,6
Kanta-Häme	49,0	48,2	-0,8	69,3	68,5	-0,8	84,1	83,2	-0,8
Keski-Pohjanmaa	50,1	50,1	0,0	69,7	68,9	-0,9	83,9	82,9	-1,0
Keski-Suomi	44,6	41,2	-3,3	61,8	58,1	-3,7	73,6	68,5	-5,1
Kymenlaakso	42,7	36,7	-6,0	61,8	56,5	-5,3	73,8	67,5	-6,3
Lappi	51,1	50,8	-0,3	69,8	67,3	-2,5	81,5	78,6	-2,9
Pirkanmaa	43,0	40,6	-2,4	61,8	58,5	-3,3	76,3	72,2	-4,2
Pohjanmaa	53,5	52,8	-0,7	77,9	76,6	-1,3	96,1	95,8	-0,3
Pohjois-Karjala	36,9	36,8	-0,2	52,3	51,3	-0,9	64,7	63,4	-1,3
Pohjois-Pohjanmaa	47,8	47,1	-0,6	63,3	62,7	-0,5	70,6	69,9	-0,7
Pohjois-Savo	37,6	36,3	-1,3	56,1	55,5	-0,6	70,7	70,1	-0,6
Päijät-Häme	44,4	43,4	-0,9	64,1	63,3	-0,7	78,4	77,8	-0,7

Satakunta	47,8	45,0	-2,7	67,6	64,6	-2,9	82,7	79,9	-2,8
Uusimaa	49,1	47,2	-1,9	70,1	67,3	-2,7	86,3	83,2	-3,1
Varsinais-Suomi	38,4	37,0	-1,4	56,6	55,0	-1,6	69,8	67,8	-2,0
Yhteensä	45,9	44,0	-2,0	64,8	62,3	-2,5	78,3	75,3	-2,9

Edellä esitetyt hintojen keskiarvot on laskettu siten, että jokaisella katsastustoimipisteellä on yhtä suuri painoarvo keskiarvossa. Jos hintoja painotetaan asemakohtaisilla vuoden 2014 katsastusmäärillä, tulos kuvanee paremmin sitä hintaa, joka yksittäisestä katsastuskerrasta keskimäärin maksetaan. Tällä tavalla lasketut keskihinnat olivat noin euron halvempia kuin edellä esitetyt painottamattomat keskihinnat, eli edullisemmilla katsastusasemilla on tehty hieman enemmän katsastuksia kuin kalliilla asemilla. Hintojen muutokset heinäkuusta 2014 vuoden 2015 alkuun olivat painotettuina keskiarvoina laskettuina likimain yhtä suuria kuin edellä esitetyt painottamattomien keskiarvojen muutokset.

Taulukko 8. Määräaikaikatsastuksen keskihinta maakunnittain, laskettu toimipistekohtaisilla vuoden 2014 katsastusmäärillä painotettuna. Lähde: Katsastushinnat.fi toimittama aineisto sekä Trafín tiedot toimipistekohtaisista katsastusmääristä.

Maakunta	Määräaikaikatsastus			Määräaikaikatsastus +bensinipäästömittaus			Määräaikaikatsastus +bensinipäästömittaus +OBD- tarkastus		
	Heinä -14	Tammi -15	Muutos	Heinä -14	Tammi -15	Muutos	Heinä -14	Tammi -15	Muutos
Etelä-Karjala	40,9	30,6	-10,3	56,3	45,1	-11,2	66,0	55,0	-11,0
Etelä-Pohjanmaa	46,9	45,9	-1,0	62,0	59,9	-2,1	69,9	67,3	-2,6
Etelä-Savo	45,5	44,1	-1,4	63,0	61,6	-1,4	76,4	75,2	-1,3
Kainuu	56,4	54,7	-1,7	81,2	79,5	-1,7	101,0	99,3	-1,7
Kanta-Häme	48,6	47,9	-0,8	68,7	67,9	-0,8	83,3	82,5	-0,8
Keski-Pohjanmaa	49,9	49,9	0,0	69,3	68,2	-1,1	83,0	81,7	-1,3
Keski-Suomi	41,4	37,9	-3,5	57,7	53,8	-3,8	68,5	63,5	-5,0
Kymenlaakso	42,6	36,6	-6,0	61,5	56,3	-5,2	73,4	67,6	-5,8
Lappi	51,0	50,7	-0,3	68,5	65,5	-3,0	78,1	75,2	-2,8
Pirkanmaa	41,8	40,0	-1,8	60,3	57,4	-2,8	74,3	70,6	-3,7
Pohjanmaa	53,2	52,4	-0,7	77,5	76,0	-1,5	95,7	95,3	-0,4
Pohjois-Karjala	34,1	34,1	0,0	48,1	47,2	-0,9	58,9	57,9	-1,0
Pohjois-Pohjanmaa	46,1	46,1	0,0	60,3	60,5	0,3	65,8	66,4	0,6
Pohjois-Savo	36,9	35,5	-1,4	54,9	54,6	-0,3	68,9	68,6	-0,3
Päijät-Häme	44,7	43,2	-1,5	64,7	62,9	-1,8	79,2	77,3	-1,9
Satakunta	47,2	44,8	-2,4	66,9	64,4	-2,5	81,5	79,3	-2,2
Uusimaa	49,0	47,2	-1,7	70,0	67,5	-2,5	86,0	83,4	-2,7
Varsinais-Suomi	37,4	35,7	-1,8	55,0	53,0	-2,0	67,8	65,3	-2,5
Yhteensä	44,9	43,0	-1,9	63,4	61,1	-2,3	76,6	74,0	-2,5

3 Raskaiden ajoneuvojen katsastuspalvelujen saatavuus ja hinta

3.1 Aineisto

Tiedot katsastusasemien toimiluvista saatiin Trafin SOKU-tietojärjestelmästä ja tieto asemakohtaisista katsastusmääristä Trafin atj-järjestelmästä.

Kevyistä ajoneuvoista poiketen raskaiden ajoneuvojen katsastushintoja ei ollut saatavilla katsastushinnat.fi -palvelusta. Vuoden 2015 alun hintatietoja haettiin verkosta katsastusasemien sivuilta. Tieto löytyi vain 21 katsastusaseman osalta, ja näistä seitsemän kuului samaan ketjuun. Suurimpien ketjujen eli A-katsastuksen ja K1-katsastajien verkkosivuilla ei ollut raskaiden ajoneuvojen katsastushintoja. Näin ollen luvun 3.3 hintatarkastelua on pidettävä suuntaa-antavana. Vastaavalla tavalla koottua lakimuutosta edeltävää hintatietoa ei ole käytettävissä.

Todennäköisesti merkittäväällä osalla kuljetusyrityksistä on erikseen neuvoteltu sopimus katsastusaseman kanssa, minkä takia hintatiedot ovat vain harvoin katsastusaseman verkkosivuilla. Tarkempi hintakehityksen tutkiminen on luultavasti mahdollista haastattelututkimuksen avulla, mikä toteutettaneen vuonna 2016 julkaistavaan loppuraporttiin.

3.2 Katsastusasemien määrä ja sijainti

Uuden katsastuslain mukaisia, raskaiden (yli 3500 kg) ajoneuvojen määräaikaikatsastukseen oikeuttavia uusia toimilupia myönnettiin kolme kappaletta ja kolme toimilupaa peruutettiin vuonna 2014 (Taulukko 9). 21 toimipaikan toimilupa supistettiin ainoastaan kevyisiin ajoneuvoihin. Yhteensä raskaita ajoneuvoja katsastavien toimipaikkojen määrä väheni 21:llä. Uusista toimiluvista yksi myönnettiin korjaamolle.

Taulukko 9. Raskaiden ajoneuvojen katsastuksen toimilupamuutokset vuonna 2014 uuden katsastuslain voimassaoloaikana.

Toimilupamuutokset 1.7 – 31.12.2014	Kpl
Korjaamolle lupa raskaiden ajoneuvojen määräaikaik- ja valvontakatsastuksiin	1
Pelkkää katsastustoimintaa harjoittavalle toimipaikalle lupa raskaiden ajoneuvojen määräaikaik- ja valvontakatsastuksiin	2
Toimiluvan supistaminen ainoastaan kevyisiin ajoneuvoihin	21
Toimiluvan peruutus	3

Vuoden 2014 lopussa 92 yrityksellä ja 391 toimipaikalla oli voimassa oleva toimilupa raskaiden ajoneuvojen katsastukseen (Taulukko 10). Toimipaikoista 18 %:lla ei ole toimilupaa erikoiskatsastuksiin. Toimipaikoista 43 kpl (14 %) ei tehnyt yhtään raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastusta vuonna 2014.

Taulukko 10. Katsastuksen toimilupien määrä 31.12.2014, kpl.

Toimilupatyyppi	Yritysten toimiluvat	Toimipaikkojen toimiluvat
Raskaiden ajoneuvojen määräaikais- ja valvontakatsastukset	7	61
Raskaiden ajoneuvojen määräaikais-, valvonta- ja erikoiskatsastukset	85	330
Yhteensä	92	391

Maakunnittain tarkasteltuna kuorma- ja linja-autojen määrä suhteessa toimipaikkojen toimilupien määrään oli pienin Lapissa, 150 autoa / toimilupa, ja suurin Päijät-Hämeessä, 410 autoa /toimilupa (Taulukko 11). Raskaan kaluston määräaikaikatsastuksia tehtiin toimipaikkaa kohti vähiten Lapissa, 26, katsastusta /toimilupa, ja eniten Päijät-Hämeessä, 570 katsastusta /toimilupa.

Taulukko 11. Raskaita ajoneuvoja katsastavien toimipaikkojen määrä maakunnittain.

Maakunta	Katsastustoimipaikkojen toimilupien määrä 31.12.2014	Liikennekäytössä olevat autot haltijan asuinpaikan mukaan, 31.12.2014			Liikennekäytössä olevia kuorma- ja linja- autoja / toimipaikka	Määräaikaikatsastuksia / toimipaikka, keskiarvo 2014 ⁹
		Kuorma- autot	Linja- autot	Osuus autoista, %		
Etelä-Karjala	11	2 239	138	2 %	220	420
Etelä-Pohjanmaa	17	5 494	573	6 %	360	490
Etelä-Savo	15	2 789	696	3 %	230	330
Kainuu	7	1 386	87	1 %	210	410
Kanta-Häme	16	3 595	325	4 %	250	330
Keski-Pohjanmaa	7	1 585	84	2 %	240	460
Keski-Suomi	20	4 552	447	5 %	250	350
Kymenlaakso	15	3 305	258	3 %	240	420
Lappi	31	4 022	671	4 %	150	260
Pirkanmaa	30	8 719	1 050	9 %	320	440
Pohjanmaa	10	3 646	321	4 %	400	520
Pohjois-Karjala	11	2 629	382	3 %	280	400
Pohjois-Pohjanmaa	39	6 836	808	7 %	200	310
Pohjois-Savo	21	4 417	714	5 %	240	390
Päijät-Häme	10	3 272	777	4 %	410	570
Satakunta	20	5 595	447	6 %	300	500
Uusimaa	77	21 958	3 652	24 %	330	470
Varsinais-Suomi	34	9 053	1 015	9 %	300	530
Yhteensä ¹⁰	391	95 092	12 445	100 %	280	420

⁹ Mukana vain ne toimipaikat, joissa määräaikaikatsastuksia on todella tehty

¹⁰ Ajoneuvojen määrän osalta mukana ovat vain ne ajoneuvot, joiden haltijan kotimaakunta on tiedossa.

3.3 Määräaikaikatsastuksen hinta

Verkosta löydettyissä raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuksen hinnastoissa hinnoitteluperusteet vaihtelivat suuresti: hinta kasvoi joko ajoneuvon massan tai akselimäärän kasvaessa, eri hintaluokkien raja-arvot ajoneuvon massalle vaihtelivat välillä 4000 kg – 12000 kg, ja joissakin tapauksissa päästömittaus sisältyi hintaan. Tämän vuoksi määräaikaikatsastuksen hinta esitetään muutaman tyypillisen ajoneuvon osalta (Taulukko 12). Osassa verkosta löydettyistä hinnastoista oli vain osa taulukossa 12 esitetyistä hintatiedoista.

Taulukko 12. Raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuksen keskihinta ja hinnan vaihteluväli tammikuussa 2015. Lähde: verkosta poimitut hintatiedot 21 katsastusasemalta.

	Määräaikaikatsastus	Määräaikaikatsastus ja dieselpäästömittaus
Linja-auto, kokonaismassa 4500 kg, kaksiakselinen	89 (65 – 145)	116 (90 – 198)
Linja-auto, kokonaismassa 18000 kg, kaksiakselinen	94 (80 – 145)	120 (90 – 198)
Linja-auto, kokonaismassa 23000 kg, kolmeakselinen	101 (90 – 155)	128 (105 – 208)
Kuorma-auto, kokonaismassa 4500 kg, kaksiakselinen	82 (65 – 145)	124 (90 – 198)
Kuorma-auto, kokonaismassa 17500 kg, kaksiakselinen	95 (80 – 145)	131 (105 – 198)
Kuorma-auto, kokonaismassa 25500 kg, kolmeakselinen	101 (80 – 155)	139 (105 – 208)

4 Katsastuksen laatu

4.1 Laadunhallintajärjestelmä

Katsastustoiminnasta annetun lain (957/2013) mukaan katsastusluvan hakijalla on oltava riittävän laaja laadunhallintajärjestelmä, joka on akkreditoidun sertifiointielimen sertifioima, standardin SFS-EN ISO 9001:2008 tai tätä uudemman standardin mukainen, ja kattaa katsastusluvan haltijan kaikki katsastustoimipaikat. Laadunhallintajärjestelmässä on otettava huomioon katsastustoiminnalle säädetyt ja määrätyt vaatimukset.

Huomioimalla lain (957/2013) voimaan tulon jälkeen myönnettyt uudet katsastusluvut sekä ennen lain voimaan tuloa myönnettyjen katsastuslupien muutokset, on laissa 957/2013 määritellyn SFS-EN ISO 9001:2008 tai tätä uudemman standardin mukaisesti sertifioitujen katsastustoimipaikkoja 293 kpl (tilanne 2.2.2015).

4.2 Katsastusluvan haltijan oma laadunvalvonta

Laadunhallintajärjestelmää ja katsastusluvan omaa laadunvalvontaa koskevista vaatimuksista säädetään tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella (198/2014) sekä katsastusluvan haltijan omasta laadunvalvonnasta annetulla Liikenteen turvallisuusviraston ohjeella (nro TRAFI/14182/06.03.10/2014).

Liikenteen turvallisuusviraston ohjeella tarkennetaan asetuksessa (198/2014) säädettyjä vaatimuksia sekä edellytetään Liikenteen turvallisuusviraston määrittelemien laadunvalvontamenetelmien- ja mittareiden hyödyntämistä myös katsastusluvanhaltijoilta, joiden katsastusluvan myöntämisen edellytyksenä ei ole ollut lain (957/2013) edellyttämää laadunhallintajärjestelmää.

Ohje on annettu 1.7.2014, jonka jälkeen katsastusluvan haltijat ovat alkaneet kehittää aktiivisesti omassa laadunvalvonnassa käytettäviä järjestelmiä, mittareita ja menetelmiä. Katsastusluvan haltijoiden oman laadunvalvonnan vaikutusten arviointi katsastustoiminnan laatuun on vielä tässä vaiheessa liian aikaista.

4.3 Tilastollinen laadunvalvonta ja suorituskykymittari

Katsastustoiminnan laatua on aiemmin arvioitu hylkäysprosentin perusteella. Hylkäys tarkoittaa kuitenkin vain katsastuspäätöstä, joka annetaan silloin kun määräaikaikatsastukseen esitetyn ajoneuvon missä tahansa tarkastuskohteessa havaitaan yksikin hylkäykseen johtava vika tai ajoneuvossa havaitaan yhteensä useampi kuin kolme korjauskehotukseksi luokiteltavaa vikaa.

Koska hylkäysprosentti mittaa vain hylättyjen katsastuspäätösten suhteellista osuutta eikä huomioi katsastukseen esitetyissä ajoneuvoissa havaittujen vikojen määriä ja vakavuuksia eikä katsastustoimipaikalle katsastukseen esitettyjen ajoneuvojen kuntoon vaikuttavia tekijöitä, ei pelkän hylkäysprosentin perusteella saada riittävän luotettavaa informaatiota katsastustoiminnan laadusta.

Taulukko 13. Ajoneuvojen iän ja katsastuksissa havaittujen vikojen määrän, hylkäysprosentin ja ajomäärän välinen korrelaatio (vuonna 2014 suoritettut määräaikaikatsastukset).

Katsastettujen ajoneuvojen ikä	alle 8 vuotta	8-9 vuotta	10-11 vuotta	12-13 vuotta	14 vuotta ja yli
Hylkäys (%)	10,17	18,90	25,35	31,96	38,36
2-viat(%)	13,99	27,70	40,10	55,79	80,23
1-viat (%)	31,21	49,74	64,81	78,31	90,72
Matkamittarilukema (tkm)	51	90	110	141	245
Katsastuksia (kpl)	680310	377085	363849	287916	1002234

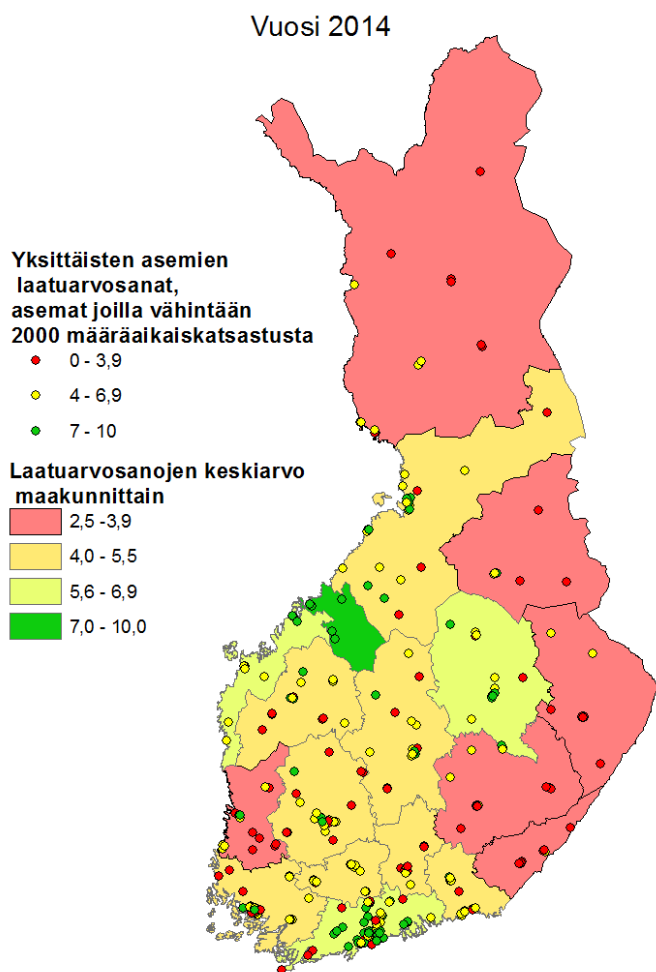
Liikenteen turvallisuusvirasto on kehittänyt katsastustoiminnan laatua mittaavan suorituskykymittarin. Suorituskykymittari perustuu tilastollisiin laadunvalvontamenetelmiin ja Liikenteen turvallisuusviraston valvontatoimintojen tuloksiin.

Tilastolliset laadunvalvontamenetelmät perustuvat Liikenteen turvallisuusviraston ylläpitämään ajoneuvotietojärjestelmään tallennettuihin, koko maan määräaikaikatsastuksissa tallennettuihin määräaikaikatsastustietoihin.

Tilastollisten laadunvalvontamenetelmien avulla on koko maan määräaikaikatsastuksista tallennetuista tiedoista laskettu odotusarvot eri-ikäisten ajoneuvojen määräaikaikatsastuksissa havaittujen vikojen määriille sekä ensimmäisellä katsastuskerralla hylättyjen ajoneuvojen prosentuaalisille osuuksille. Odotusarvoja ja katsastustoimipaikalla katsastettujen eri-ikäisten ajoneuvojen tosiasiallisia määriä, katsastuksissa havaittujen vikojen tosiasiallisia määriä sekä hylkäysprosentteja hyödyntäen on tilastollisten laadunvalvontamenetelmien avulla tuotettu aiempaa parempaa ja monin tavoin eri tavoin hyödynnettävää informaatiota katsastustoiminnan laadusta.

Tilastollisilla laadunvalvontamenetelmillä tuotetun informaation avulla katsastustoimijoilla ja Liikenteen turvallisuusvirastolla on aiempaa paremmat edellytykset suunnitella sekä toteuttaa laadunhallinta- ja valvontatoimenpiteet vaikuttavasti ja oikein.

Kuvassa 8 on esimerkki tilastollisilla laadunvalvontamenetelmillä tuotettujen arvosanojen maakunnallisista keskiarvoista ja katsastustoimipaikkakohtaisista tuloksista (vuonna 2014 suoritettut määräaikaikatsastukset).

Kuva 8. Katsastustoiminnan laatua kuvaavien arvosanojen maakunnalliset keskiarvot vuonna 2014, sekä katsastustoimipaikkakohtaiset arvosanat niiden toimipaikkojen osalta, joissa on suoritettu vuonna 2014 vähintään 2000 määräaikaikatsastusta.

Tilastollisten laadunvalvontamenetelmien avulla lasketut katsastustoimipaikkakohtaiset tunnusluvut julkaistaan katsastustoimijoiden käytettäväksi 6kk:n välein. Tunnusluvut perustuvat 12kk aikana suoritetuista määräaikaikatsastuksissa tallennettuihin tietoihin.

Koska tilastollisten laadunvalvontamenetelmien avulla tuotetut tunnusluvut perustuvat vuonna 2013, 1.7.2013–30.6.2014 sekä vuonna 2014 katsastetuista ajoneuvoista tallennettuihin tietoihin, ei katsastustoiminnasta annetun lain vaikutuksia ole vielä tässä vaiheessa mielekäästä arvioida tilastollisen laadunvalvontamenetelmien tulosten perusteella. Tilastollisilla laadunvalvontamenetelmillä tuotettuun informaatioon perustuva arviointi on mahdollista suorittaa aikaisintaan 1.7.2014–30.6.2015 välisenä aikana suoritetuista määräaikaikatsastuksista laskettujen tulosten perusteella.

Tilastollisten laadunvalvontamenetelmien lisäksi suorituskykymittarissa hyödynnetään Liikenteen turvallisuusviraston valvontatoimintojen avulla (testiautomittaus ja valvontatarkastukset) kerättyjä havaintoja sekä katsastuslupa-kohtistuneiden, Liikenteen turvallisuusviraston antamien viranomaispäätösten määrää ja vakavuutta. Valvontatoiminnoilla kerättyjen havaintojen ja viranomaispäätösten hyödyntämisen tarkoituksena ei ole niinkään katsastusprosessin

laadun mittaaminen vaan Liikenteen turvallisuusviraston valvontatoimintojen uskottavuuden ja vaikuttavuuden lisääminen.

Suorituskykymittarin tuloksien lisäksi katsastustoimialan oman laadunvalvonnan hyödynnettäväksi jaetaan erilaisia keskiarvo-, vertailu- ja odotusarvotilastoja. Suorituskykymittarilla tuotetun informaation ja erilaisten tilastojen jakaminen tarjoaa aiempaa parempia työkaluja katsastusorganisaatioiden ISO 9001 laadunhallintajärjestelmän ja omavalvonnan vaikuttavuuden lisäämiseksi ja Liikenteen turvallisuusvirastolla on näin ollen aiempaa paremmat edellytykset siirtää valvonnan painopistettä mahdollisimman laajalti omavalvontaan.

Koko maan määräaikaikatsastuksissa 1.7.2013–30.6.2014 ja vuonna 2014 hylättyjen ajoneuvojen prosentuaalinen osuus, korjauskehotusten kokonaismäärä ja hylkäykseen johtaneiden vikojen prosentuaalinen kokonaismäärä on esitetty taulukossa 14.

Taulukko 14. Määräaikaikatsastuksissa havaittujen vikojen määrien ja hylkäysprosentin kehitys.

	1.7.2013–30.6.2014	1.1.2014–31.12.2014
Hylkäys	26,07 %	26,15 %
Korjauskehotukset	64,11 %	65,29 %
Hylkäykseen johtavat viat	47,76 %	48,32 %

Arvioitaessa lain vaikutuksia koko maan katsastustoiminnan laatuun taulukossa 14 esitettyjen tunnuslukujen perusteella, ei katsastustoiminnan laadussa ole havaittavissa tapahtuneen merkittäviä muutoksia.

4.4 Testiautomittaus

Testiautotoiminnassa katsastukseen esitetään ajoneuvo, johon on tehty ennalta vikoja ja katsastustoimipaikan suorittama katsastus pisteutetään havaittujen vikojen perusteella.

Koska testiautomittauksia ei ole suoritettu katsastustoiminnasta annetuin lain (957/2013) voimaantulon jälkeen, ei lain vaikutuksia koko maan katsastustoiminnan laatuun voida mm. tästä syystä vielä arvioida testiautomittauksien tulosten perusteella.

4.5 Valvontatarkastukset

Katsastustoiminnasta annetun lain (957/2013) voimaan tulon jälkeen Liikenteen turvallisuusvirasto on hyödyntänyt katsastustoimipaikoille suuntautuvien tarkastusten suorittamiseksi ulkopuolista palveluntarjoajaa.

Palveluntarjoaja kerää havaintoja katsastustoimipaikan katsastustoiminnasta. Havaintoja kerätään katsastusluvan haltijan oman laadunvalvonnan toiminnasta, katsastustoiminnassa käytettävistä työmenetelmistä ja katsastukseen esitetyissä ajoneuvoissa olevien vikojen ja puutteellisuuden havaitsemisesta ja arvostelusta, dokumentoinnista ja katsastustoimintaan käytettävistä tiloista ja laitteista.

Tarkastuksia suoritetaan 1.7.2014 alkaen palveluntarjoajan toimesta vuodessa 150–200 kpl. Vuonna 2013 Liikenteen turvallisuusvirasto suoritti 94 valvontatarkastusta.

Koska palveluntarjoajan suorittamat tarkastukset poikkeavat sisällöltään oleellisesti Liikenteen turvallisuusviraston suorittamien tarkastusten sisällöstä eikä yksittäisten tarkastusten tuloksia voida sellaisenaan käyttää koko maan katsastustoiminnan laadun arvioimiseen, ei lain vaikutuksia katsastustoiminnan laatuun voida vielä tässä vaiheessa arvioida tarkastuksissa tehtyjen havaintojen perusteella.

4.6 Palaute katsastustoiminnasta

Liikenteen turvallisuusvirasto kerää katsastustoimintaa koskevaa palautetta kansalaisilta, katsastustoimijoilta ja muilta viranomaisilta.

Koska katsastustoiminnasta annetun lain voimaantulon jälkeen kerätty palaute ei ole lisääntynyt tai muuttunut merkittävästi eikä yksittäisiä palautteita voida sellaisenaan käyttää koko maan katsastustoiminnan laadun arviointiin, ei lain vaikutuksia katsastustoiminnan laatuun voida arvioida katsastustoimintaa koskevan palautteen perusteella.

5 Katsastuksen puolueettomuus ja riippumattomuus

5.1 Määräaikaiskatsastusten puolueettomuuden varmistaminen

1.7.2014 voimaan tullessa katsastuslain muutoksessa määräaika- ja valvontakatsastuksissa luovuttiin katsastusluvan haltijan tiukasta riippumattomuusvaatimuksesta muuhun ajoneuvoalan liiketoimintaan. Katsastustoiminnan puolueettomuus pyritään varmistamaan muilla keinoilla.

Katsastusluvan myöntämisen edellytyksenä on, että katsastusluvan haltija järjestää toimintansa siten, etteivät muut seikat kuin ajoneuvon kuntoon sekä säännösten- ja määräystenmukaisuuteen liittyvä arviointi voi vaikuttaa katsastuksen lopputulokseen. Lisäksi, kuten luvussa 4 todettiin, katsastusluvan haltijalla on oltava riittävän laaja laadunhallintajärjestelmä, joka on akkreditoidun sertifiointielimen sertifioima, standardin SFS-EN ISO 9001:2008 mukainen ja kattaa katsastusluvan haltijan kaikki katsastustoimipaikat. Laadunhallintajärjestelmässä on otettava huomioon katsastustoiminnalle säädetyt ja määrätyt vaatimukset, joista säädetään liikenne- ja viestintäministeriön asetuksessa 198/2014. Asetuksen mukaan katsastustoimipaikalla on mm. oltava käytössään dokumentoidut menettelyt, joilla varmistetaan, ettei muu ajoneuvoihin liittyvä toiminta kuin katsastustoiminta vaikuta katsastuspäätökseen.

Asetuksen 198/2014 mukaan katsastustoimipaikan on varmistuttava myös siitä, että katsastajilla ja katsastustoiminnasta vastaavalla henkilöllä on käytössään tarpeelliset tiedot ja taidot esteellisyysratkaisemiseksi. Katsastusluvan haltijan toimipaikassa ei saa katsastaa katsastusluvan haltijan omistamia tai hallitsemia ajoneuvoja. Katsastaja ei saa katsastaa myöskään ajoneuvoa, jonka korjaukseen tai huoltamiseen hän on osallistunut edellisen 12 kuukauden aikana tai ajoneuvon edellisen määräaikaiskatsastuksen jälkeen. Asetuksen 198/2014 mukaan toimiluvan haltijan, jolla on katsastuksen lisäksi muuta ajoneuvoihin liittyvää toimintaa, on pidettävä henkilötasolle ulottuvia tallenteita ajoneuvoille tehdyistä huolto- ja korjaustoimenpiteistä.

Trafi on antanut 25.6.2014 katsastustoimipaikoille *Katsastajan esteellisyys* -ohjeen. Ohjeen tarkoituksena on selventää katsastajien esteellisyyttä koskevien säännösten sisältöä. Ohje on kaikkien katsastajien saatavilla Trafin extranet-sivuilla.

Vuoden 2014 lopussa toiminnassa oli kuusi katsastustoimipaikkaa, joiden katsastusluvan haltija harjoitti myös ajoneuvojen korjaus- tai huoltotoimintaa. Kaksi toimipaikkaa aloitti katsastustoiminnan heinäkuussa ja neljä loka-joulukuussa. Nämä kuusi katsastustoimipaikat suorittivat vuoden 2014 aikana yhteensä 2 703 määräaikaiskatsastusta, joka on 0,1 prosenttia kaikista vuoden aikana suoritetuista määräaikaiskatsastuksista. Nämä katsastustoimipaikat hylkäsivät ensimmäisellä katsastuskerralla 742 ajoneuvoa, joten hylkäysprosentti oli 27,45 (koko maan keskiarvo 26,15). Näillä katsastustoimipaikalla katsastetut ajoneuvot olivat hieman keskiarvoa uudempia. Alle kahdeksan vuotta vanhoja ajoneuvoja oli 29,6 % (koko maan keskiarvo 25,1 %) ja vähintään 14 vuotta vanhoja 33,8 % (koko maan keskiarvo 37,0 %). Trafille ei ole tullut asiakasreklamaatioita näiden katsastustoimipaikkojen katsastustoiminnasta.

5.2 Erikoiskatsastusten riippumattomuuden varmistaminen

Rekisteröinti-, muutos- ja kytkentäkatsastusluvan haltijoiden osalta on edelleen voimassa riippumattomuusvaatimus, jonka mukaan hakija ei saa harjoittaa tai olla kaupallisesti, taloudellisesti tai muuten riippuvuussuhteessa siihen, joka harjoittaa ajoneuvojen tai niiden osien valmistusta, maahantuontia, kauppaa, suunnittelua, markkinointia, korjausta tai huoltoa taikka vakuutustoimintaan liittyvää vahinkotarkastustoimintaa tai luvanvaraista liikennettä. Riippumattomuusvaatimusta sovelletaan, jos katsastusluvan haltijalla on yksikin katsastustoimi-paikka, joka suorittaa rekisteröinti-, muutos- ja kytkentäkatsastuksia. Kiellettyä riippuvuussuhteena ei pidetä katsastustoimintaan tarvittavien tilojen ja laitteiden vuokrausta esimerkiksi korjaamolta tai korjaamolle.

Aikaisemmasta lainsäädännöstä poiketen riippumattomuusvaatimus koskee vain itse katsastusluvan haltijaa ja yhtiömuodossa toimivaan luvanhaltijaan määräävässä asemassa olevia henkilöitä, kuten omistajia, toimitusjohtajaa, hallituksen jäseniä ja hallituksen varajäseniä. Riippumattomuusvaatimus ei koske katsastusluvan haltijan palveluksessa olevia henkilöitä, kuten katsastajia ja toimistohenkilökuntaa. Katsastaja voi siten tehdä sivutöitä esimerkiksi korjaamossa tai taksiauton kuljettajana. Samoin esimerkiksi korjaamoyrittäjä voi toimia osa-aikaisena katsastajana. Katsastajaa koskevat kuitenkin aina hallintolaissa säädetyt esteellisyysperusteet.

Trafi on antanut ohjeen *Katsastusluvan hakijan riippumattomuus*, joka on julkaistu Trafin internet-sivuilla. Ohjeen tarkoituksena on selventää katsastusluvan haltijan riippumattomuuden arviointiperiaatteita ja -kriteereitä.

Trafin ohjeen mukaan erikoiskatsastusluvan haltijalla ja esimerkiksi ajoneuvojen huolto- ja korjaustoimintaa harjoittavalla yrityksellä voi olla sama omistuspohja, mikäli kysymyksessä on konsernirakenne, jossa molemmat yhtiöt omistaa sellainen emoyhtiö, joka ei harjoita huolto- ja korjaustoimintaa tai muuta kielletyn riippuvuussuhteen aiheuttavaa toimintaa. Katsastustoiminnan riippumattomuuden varmistamiseksi konsernin jokaisessa yhtiössä (emoyhtiö, erikoiskatsastuksia suorittava yhtiö, huolto- ja korjaustoimintaa tms. harjoittava yhtiö) on oltava eri henkilöt määräävässä asemassa. Konsernissa emoyhtiö voi tarjota talous-, IT-, henkilöstö- ja muita hallinto- ja tukipalveluja molemmille tytäryhtiöilleen. Sen sijaan tytäryhtiöt eivät voi tarjota toisilleen näitä palveluja eivätkä vuokrata toisiltaan henkilöstöä. Sama henkilö voi kuitenkin olla työsuhteessa sekä erikoiskatsastuksia suorittavaan yhtiöön että huolto- ja korjaustoimintaa harjoittavaan yhtiöön, koska riippumattomuusvaatimus ei enää koske katsastusluvan haltijan palveluksessa olevia henkilöitä.

Konsernirakenteen hyväksymisellä on mahdollistettu katsastusyritysten toiminnan laajentaminen ajoneuvojen huolto- ja korjauspalveluihin ja ajoneuvojen ja niiden osien myyntiin ilman, että niiden on tarvinnut luopua erikoiskatsastusten suorittamisesta. Tämä edesauttaa osaltaan erikoiskatsastuspalvelujen saatavuuden turvaamista. Trafin ohjeen mukaiseen konsernirakenteeseen ovat siirtyneet toistaiseksi A-Katsastus Group Oy (tytäryhtiöt A-Katsastus Oy ja Ajo-varma Oy), Applus Finland Oy (tytäryhtiöt K1 Katsastajat Oy ja K1 Total Oy) ja MJM-Group Oy (tytäryhtiöt Suomen Ykköskatsastus Oy ja MJM-Auto Oy).

6 Työvoiman saatavuus ja katsastajakoulutuksen tilanne

6.1 Työvoiman saatavuus

Yleinen taloudellinen tilanne on aina heijastunut katsastustoimipaikkojen työvoiman saatavuuteen. Nykyinen taloustilanne ja sen myötä automyyntien hiljeneminen ovat johtaneet työllisyyden heikkenemiseen korjaamoalalla. Tämän seurauksena työvoiman saatavuus katsastusalalla on jo pidemmän aikaa ollut melko hyvä¹¹. Taloudellisen tilanteen parantuessa työvoimatilanteen odotetaan kuitenkin kääntyvän jälleen huonompaan suuntaan.

Katsastajan peruskoulutuksena edellytettiin aiemmin vähintään teknikon tai insinöörin tutkinnon suorittamista. Teknikkokoulutuksen loppuminen vaikeutti kuitenkin uusien työntekijöiden saantia katsastusalalle. Tämän vuoksi katsastuslainsäädäntöä uudistettaessa katsastajien peruskoulutusvaatimuksia ajantasaistettiin. Muutoksella mahdollistettiin katsastustehtäviin hakeutuminen myös ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kautta. Uudistuksella pyrittiin varmistamaan katsastustyövoiman saatavuus sekä ehkäisemään alalla työvoimapulaa.

Katsastusalalla on aloittanut vuosittain noin 60 - 70 uutta katsastajaa. Vuonna 2014 uusia katsastajia aloitti 67. Heistä heinäkuun alussa voimaan tulleen lakimuutoksen mukaisia ammatti- tai erikoisammattitutkintotähtäisiä henkilöitä oli lähes 10. Toistaiseksi heidän osuutensa ei ole ollut merkittävä.

Katsastusalan toimijoiden kanssa käytyjen keskusteluiden mukaan lakiuudistuksella ei toistaiseksi ole nähty olleen merkittävää itsenäistä vaikutusta työvoiman saatavuuteen. Työvoiman tarjonta on kuitenkin lakiuudistuksen jälkeen ollut pääsääntöisesti hyvä, joitakin alueellisia tai paikkakuntakohtaisia poikkeuksia lukuun ottamatta. Alan toimijoiden mukaan alalle hakeutuvia on ollut tarjolla verrattain hyvin erityisesti niillä alueilla, joissa järjestetään autoalan peruskoulutusta sekä katsastajakoulutusta. Sen sijaan alueellisesti, esimerkiksi Kaakkois-Suomessa, alalle soveltuvien uusien katsastajien rekrytoiminen on ollut vaikeampaa.

Katsastustoimipaikkojen edellytettiin aiemmin suorittavan sekä kevyiden että raskaiden ajoneuvojen katsastuksia. Katsastuslainsäädäntöä uudistettaessa kevyiden ja raskaiden ajoneuvojen katsastukset kuitenkin erotettiin toisistaan. Vastaavasti katsastustoiminnasta vastaavalta henkilöltä ei enää vaadita katsastuskokemusta kaikkien ajoneuvojen katsastuksista. Kevyiden ajoneuvojen määräaika- ja erikoiskatsastusten suorittajien runsaasta lukumäärästä johtuen uudistus on lisännyt huomattavasti niiden katsastajien määrää, jotka soveltuvat toimipaikan katsastustoiminnasta vastaaviksi henkilöiksi, mikä on helpottanut uusien toimipaikkojen perustamista.

6.2 Katsastajakoulutus

Katsastajilta on edellytetty peruskoulutuksen lisäksi katsastusosoikeuksien saamiseen tähtäävää jatkokoulutusta vuodesta 1999 alkaen. Koulutusvaatimuksen voimaantulon jälkeen koulutusta oli hyvin pitkään tarjolla vain kahden - kolmen

¹¹ Perustuu suurimpien toimijoiden kanssa käytyihin keskusteluihin

koulutusoikeuden saaneen organisaation toimesta. Viimeisen viiden vuoden aikana kouluttajien määrä sekä koulutustarjonta ovat kuitenkin selvästi lisääntyneet.

Alalle tulevilta henkilöiltä edellytettävää kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta annetaan nykyisin kuuden eri kouluttajan toimesta. Raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta tarjoaa neljä kouluttajaa. Koulutussuunnitelmien mukaan vuoden 2015 aikana järjestetään yhteensä 10 kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta. Raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutuksia on suunniteltu pidettäväksi 8. Määräaikaikatsastuskoulutukseen liittyvää täydennyskoulutusta tarjoaa kuusi kouluttajaa, ja tilaisuuksia on vuonna 2015 noin 30 kappaletta.

Vastaavasti erikoiskatsastuksista kevyiden-/ raskaiden ajoneuvojen rekisteröinti-, muutos- ja kytkentäkatsastuskoulutusta antaa neljä kouluttajaa. Raskaiden ajoneuvojen laajan tarkastuksen koulutuksia järjestää neljä kouluttajaa. VAK-ajoneuvojen koulutusta järjestää kolme kouluttajaa.

Nykyisin määräaikais-, erikois- ja täydennyskatsastuskoulutuksen tarjontaa voidaan pitää katsastustoimipaikkojen kannalta katsottuna varsin hyvänä.

7 Yhteenveto

Katsastuslain uudistuksen vaikutukset ovat vuoden 2014 jälkipuoliskolla olleet vähäisiä mutta pääasiassa samansuuntaisia uudistukselle asetettujen tavoitteiden kanssa. Vaikutusten tarkastelu on luotettavampaa vasta pidemmän seuranta-ajan jälkeen.

Katsastuslakia uudistettaessa **hintojen nousun hillitseminen** oli yksi keskeinen tavoite. Henkilö- ja pakettiautojen määräaikaikatsastuksen osalta tämä näyttää olevan toteutumassa, sillä määräaikaikatsastuksen ja siihen liittyvien OBD-tarkastuksen ja päästömittauksen keskimääräiset hinnat olivat vuoden 2015 alussa muutamia prosentteja alhaisempia kuin heinäkuun alussa 2014. Ei kuitenkaan voida olla varmoja, onko kyseessä hintojen normaali kausivaihtelu, koska pidempää aikasarjaa hintavaihtelusta ei ole käytettävissä. Raskaan liikenteen osalta ei ollut käytettävissä tietoja hintakehityksestä.

Katsastuslain uudistuksessa tavoiteltiin palvelujen **tarjonnan ja kilpailun lisääntymistä**. Kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuksia tarjoavien toimipaikkojen määrä kasvoi 19 toimipaikalla (4 % kasvu) vuoden 2014 jälkipuoliskolla. Raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuksia tarjoavien toimipaikkojen määrä väheni 21:llä (5 % vähennys).

Lakiuudistuksessa yksi tavoite oli **katsastuspalvelujen saatavuuden varmistaminen**. Raskaiden ajoneuvojen katsastuspalveluja tarjoavia toimipisteitä on em. vähenemisen jälkeenkin lähes 400 kpl, eli yksi toimipaikka noin 280 kuorma- tai linja-autoa kohti. Suomalaisista 93 % asuu enintään 20 km etäisyydellä lähimmästä määräaikaikatsastuksista tarjoavasta katsastusasemasta. Yli 100 km matka lähimmälle katsastusasemalle on 1500 suomalaisella, jotka asuvat pohjoisimmassa Lapissa. Toimipaikoista yli 80 % tarjoaa myös rekisteröinti-, muutos-, ja kytkenäkatsastuksia.

Kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuksia tarjoavat toimipaikat olivat tammikuussa 2015 keskimäärin 1,4 tuntia viikossa pidempään auki kuin heinäkuussa 2014. Asemia, jotka olivat auki klo 17 jälkeen ainakin yhtenä viikonpäivänä, oli tammikuussa 50 % enemmän ja lauantaisin auki olevia kolme kertaa enemmän kuin heinäkuussa. Kyse voi olla aukiolojen kausivaihtelusta.

Katsastustoimipaikkojen käyttöasteen muutoksia ei vielä voitu tarkastella. Katsastustoimipaikat tekivät vuonna 2014 keskimäärin 6000 kevyiden ajoneuvojen ja 420 raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastusta.

Lakiuudistuksen tavoitteena oli, ettei **katsastustoiminnan laatu** heikkene. Katsastusalan toimijat ovat alkaneet kehittää aktiivisesti omassa laadunhallinnassaan käytettäviä järjestelmiä ja menetelmiä vastaamaan LVM asetuksessa (198/2014) ja Liikenteen turvallisuusviraston ohjeessa (nro TRAFI/14182/06.03.10/2014) kuvattuja vaatimuksia. Erityisesti uusilla laadunvalvontamittareilla tuotettu informaatio on onnistuttu ottamaan alalla osaksi omaa laadunvalvontaa ja omassa laadunvalvonnassa käytettäviä järjestelmiä. Katsastusalan toimijoiden laadunhallintajärjestelmien ja omavalvonnan vaikuttavuuden arviointi on kuitenkin vielä tässä vaiheessa liian aikaista.

Lain vaikutuksia ja Liikenteen turvallisuusviraston valvontatoimintojen vaikuttavuutta katsastustoiminnan laatuun voidaan arvioida tilastollisten laadunvalvontamenetelmien tulosten perusteella aikaisintaan 1.7.2014–30.6.2015

välisenä aikana suoritetuista määräaikaikatsastuksista tuotettujen tunnuslukujen perusteella.

Katsastuslain uudistus mahdollistaa auton huoltamisen, korjaamisen ja määräaikaikatsastuksen samalla kertaa samassa paikassa. Katsastustoiminnan **puolueettomuus** pyritään varmistamaan laadunhallintajärjestelmällä, katsastajien esteellisyyttä koskevilla säännöksillä ja säännöksiä selventävällä, 25.6.2014 julkaistulla Trafin ohjejulkaisulla. Vuoden 2014 lopussa toiminnassa oli kuusi katsastustoimipaikkaa, joiden katsastusluvan haltija harjoitti myös ajoneuvojen korjaus- tai huoltotoimintaa. Näiden toimipaikkojen osuus vuoden 2014 määräaikaikatsastuksista oli 0,1 % ja hylkäysprosentti oli lähellä maan keskiarvoa. Trafille ei ole tullut asiakasreklamaatioita näiden katsastustoimipaikkojen katsastustoiminnasta.